

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

Adres: Pelsterstraat 56, 58 en 60, Groningen
Status: BBP
Periode: 21 april 2004
Onderzocht door: J.A. van der Hoeve, T. Tel en H. Wierts.
Auteur: J.A. van der Hoeve
Datum: 28 augustus 2004

Inleiding

Deze bouwhistorische verkenning is uitgevoerd in het kader van het project Bouwhistorische inventarisatie en verkenning van de binnenstad van Groningen. Dit is het eerste project in het kader van de cultuurhistorische inventarisatie van het hele grondgebied van de gemeente Groningen die tot doel heeft de cultuurhistorische kwaliteiten in beeld te brengen.

De bouwhistorische verkenning bevat een korte schets van de bouwgeschiedenis van het pand, een beschrijving van het interieur en het exterieur en een waardestelling. Het onderzoek richt zich in hoofdzaak op het gebouw zelf, waarbij in beperkte mate gebruik is gemaakt van schriftelijke bronnen en oud kaartmateriaal. De bouwgeschiedenis wordt daarom in hoofdlijnen weergegeven. Ook is het mogelijk dat achter de huidige voorzetwanden en verlaagde plafonds oudere constructies en interieurafwerkingen verborgen zitten.

Voor het onderzoek naar de bouwgeschiedenis is gebruik gemaakt van het bouwdoos van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken van de Gemeente Groningen.

SITUERING/ STRUCTUUR

Deze rij van drie eenkamerwoningen Pelsterstraat 56, 58 en 60 ligt op een smal perceel tussen het Gedempte Zuiderdiep en de Bruine Ruitersstraat, direct achter het pand Gedempte Zuiderdiep 41. Het bouwblok wordt omsloten door de Pelsterstraat, Bruine Ruitersstraat, Herestraat en Gedempte Zuiderdiep. Opvallend is het hoogteverschil tussen het Zuiderdiep en de Bruine Ruitersstraat (circa 1,6 meter), hetgeen met name herkenbaar is in het steile beloop van de Pelsterstraat.

Deze drie woningen zijn (secondair) gekoppeld tot een winkel en verbonden met de panden Gedempte Zuiderdiep 39 en Bruine Ruitersstraat 10. Elk van de woningen bestaat uit één bouwlaag met een zadeldak, evenwijdig aan de straat. Het voorschild van het dak van de middelste woning heeft aan de voet een geknikt beloop, hetgeen verband houdt met een (secondaire) verhoging van de voorgevel. Een smalle ozendrup scheidt deze panden van Gedempte Zuiderdiep 39 en Bruine Ruitersstraat 10. De gevel tussen Pelsterstraat 56-60 en Gedempte Zuiderdiep 41 is een gemene gevel.

BOUWGESCHIEDENIS

Het bovengenoemde bouwblok tussen het Gedempte Zuiderdiep en de Bruine Ruitersstraat ligt aan de rand van de middeleeuwse stad. Het Zuiderdiep is een restant van de middeleeuwse stadsgracht. Hierbinnen lag de stadsversterking, bestaande uit een stadsmuur met daartegen een aarden wal (?). Binnen de stadsmuur lag een muurstraatje, de huidige Bruine Ruitersstraat. De oude naam 'Achter de Muur' voor deze straat verwijst nog naar deze situatie. Aan de Bruine Ruitersstraat zal al in de Middeleeuwen enige bebouwing tot ontwikkeling zijn gekomen, mogelijk in de vorm van huizen tegen de stadsmuur. De Pelsterstraat kwam uit op deze straat en liep niet verder door.

Reeds in de 15de eeuw is de stad in zuidelijke richting vergroot, waardoor het Zuiderdiep een binnengracht was geworden. De nieuwe stadsverdediging lag ter hoogte van de Herebinnensingel. Na sloop van de oude stadsmuur en egalisatie van de wal zijn de terreinen aan de Bruine Ruitersstraat

uitgegeven voor bebouwing. Dit moet voor het midden van de 16de eeuw hebben plaatsgevonden, want op de kaart van Van Deventer (circa 1560) staat op deze plaats reeds bebouwing aangegeven. Volgens de vogelvluchtplattegrond door Haubois (1643) had de Bruine Ruitersstraat een tamelijk gedifferentieerde bebouwing, waarvan de tuinen grensden aan het Zuiderdiep. De Pelsterstraat liep in die periode nog steeds dood, niet meer tegen de stadsmuur maar tegen een brede tuin aan het Zuiderdiep. Bij de bouw van de drie eenkamerwoningen was dit waarschijnlijk nog steeds het geval. Wanneer de Pelsterstraat is doorgetrokken naar het Zuiderdiep is niet duidelijk. Zeker moet dit voor circa 1830 hebben plaatsgevonden, zoals blijkt uit de kadastrale minuut.

De eenkamerwoningen Pelsterstraat 56-60 dateren hoogstwaarschijnlijk uit de eerste helft van de 18de eeuw. Hierop wijzen hoofdvorm en constructie. Hoogstwaarschijnlijk hadden de voorgevels in eerste opzet smalle vensters ('Groninger vensters'). Van het linkerhuis (Pelsterstraat 56) is de voorgevel in de late 18de eeuw vernieuwd, hetgeen wellicht te maken had met de plaatsing van grotere vensters. De huidige vensters en deur zijn in het verband van het metselwerk opgenomen. Het rechterhuis (Pelsterstraat 60) heeft in het derde kwart van de 19de eeuw bredere vensters gekregen, waarvoor delen van het metselwerk zijn verhakt. Het middelste huis (Pelsterstraat 58) heeft in de late 19de eeuw een compleet nieuwe voorgevel met brede vensters gekregen, terwijl op het dak een manifeste dakkapel met hijsdeuren werd geplaatst. Tot in de 20ste eeuw bleef de woonfunctie behouden. In 1920 werden de woningen herbestemd tot een pakhuis. Daarbij werd de indeling van Pelsterstraat 58 en 60 gesloopt, inclusief de gemene muur tussen deze beide panden. Ook de trap naar de zolder en het toilet van Pelsterstraat 56 verdwenen. Enige tijd later is ook de gemene muur tussen Pelsterstraat 56 en 58 gesloopt, waarmee een ongedeelde ruimte tot stand kwam.

BESCHRIJVING

gevels

De langgerekte voorgevel aan de Pelsterstraat is samengesteld uit de langsgevels van drie aaneengesloten eenkamerwoningen. De gevel van elke woning bevat een deur en twee vensters. Ondanks de recentelijk aangebrachte donker bruinrode beschildering, zijn de individuele woningen nog duidelijk herkenbaar aan verschillen in het metselwerk, de deuren en vensters. De gevel van de linker woning (Pelsterstraat 56) is vermoedelijk in de late 18de eeuw vernieuwd. Kenmerkend zijn het baksteenformaat (baksteenformaat: 24-25 x 11½-12½ x 5½-6 cm, tienlagenmaat: 64-65½ cm) en de toepassing van (klis)klezortjes in de neggen van de vensters. Alleen de hoekpenant links van de voordeur moet ouder zijn, mede gelet op het afwijkende metselwerk (tienlagenmaat: 52 cm). Het deurkozijn bevat een opgeklampte deur en een bovenlicht (19de eeuw?). De beide vensters stammen uit de 18de eeuw, de zesruitsschuiframes uit de 19de eeuw. Recentelijk is de middenroede van het bovenlicht in het rechterraam verwijderd.

De gevel van de middelste woning (Pelsterstraat 58) is vernieuwd in de tweede helft van de 19de eeuw (1870/ 1880) met gebruik van een gladde handvormbaksteen. Ook het deurkozijn met de (secondair met een plaat betimmerde) voordeur en tweeruitsbovenlicht en de beide getoogde vensters met zesruitsschuiframes stammen uit deze periode. De gevel heeft een sierlijke geprofileerde lijst met twee hoekconsoles, samengesteld uit een architraaf, fries en een kroonlijst. De bakstenen dakkapel heeft een driehoekige beëindiging met een geprofileerde lijst. De dakkapel bezit een kozijn met twee hijsdeuren, elk voorzien van een gesloten paneel (onder) en twee ruiten (midden en boven). In de zijwangen bevinden zich kleine venstertjes.

De gevel van de rechtergevel (Pelsterstraat 60) vertoont metselwerk uit diverse perioden. De borstwering is voor het grootste deel opgetrokken uit baksteen van een tamelijk fors formaat, hetgeen wijst op hergebruik (baksteenformaat: 27-29 x 13½-14 x 6-6½ cm, vijflagenmaat: 38 cm). De rest van de gevel is opgetrokken in tamelijk klein formaat baksteen, dat waarschijnlijk behoort tot het oorspronkelijke werk uit de eerste helft van de 18de eeuw (baksteenformaat: 19½-20½ x 9½-10 x 4-4½ cm, tienlagenmaat: 51 cm). Een deel van de linker penant is hersteld in de 19de eeuw, mogelijk na beschadiging bij vernieuwing van de gevel van het middelste huis. Ook deze gevel bevat een deurkozijn met bovenlicht, voorzien van een eenpaneelsdeur (18de eeuw?). In de linkernege van de deur zijn sporen van hakwerk te zien. De beide vensters zijn secondair aangebracht, waarvoor het

De voorgevels worden gekenmerkt door 19de-eeuwse modernisering, waarbij de Groninger vensters zijn vervangen door bredere zesruitsschuifvensters.

AANBEVELINGEN

Het is wenselijk om de kapconstructie aan een nader onderzoek te onderwerpen, zodra de betimmering in plaatmateriaal verwijderd is.

Bijlage: uittreksel bouwdoos van de Dienst RO/EZ van de gemeente Groningen

Adres : **Pelsterstraat 56 – 60**
Bouwdoosnummer : B 9547 en B 7151
D.I.V. bezoek : 6 april 2004

1908

J.A. Lantink is bewoner van de ongenummerde woning boven nummer 56. De Gemeenteraad verklaart de woning onbewoonbaar en hij zal binnen drie maanden moeten worden ontruimd.

1920

A.J. Bakker krijgt een vergunning om de woningen Pelsterstraat 58 en 60 aan hun woonbestemming te onttrekken en tot magazijn in te richten. Er moet wel gelegenheid worden gegeven tot bewoning van nummer 56. Het werk wordt in 1921 voltooid.

1949

H.J. Veenendaal (Kleine Pelsterstraat 6) krijgt een vergunning om nummer 56, bevattende pakhuisruimte, voor een gedeelte te veranderen bestaand in het aanbrengen van een deurkozijn aan de zijde van de Bruine Ruitersstraat. Het werk komt nog hetzelfde jaar gereed.

1984

Uit een schrijven van de Dienst Stadsontwikkeling en Volkshuisvesting aan eigenaar A.J. Bakker uit Haren blijkt dat het pand achterstallig onderhoud heeft en enkele gebreken vertoont. Het betreft plaatselijke gebreken aan metsel- en voegwerk, kapotte goten, enige kapotte ramen en kozijnen en schilderwerk. De eigenaar wordt verzocht de nodige voorzieningen uit te (laten) voeren, anders volgt een aanschrijving.

1990

Uit bouwpolitieel onderzoek blijkt dat er gebouwd wordt in het pand zonder schriftelijke vergunning. Het betreft het aanbrengen van een vaste trap naar zolder en het inrichten van de ruimte als kantoor.

H. Wierts